

Om forsikrings- og risikoproblemer.

Af KNUD HANSEN*)

Forsikringsvidenskabens udvikling og interessefelter.

Da man endnu ikke har hørt i Moskva radio, at også denne opfindelse er gjort derovre, vil man på forhånd antage, at „forsikringsvidenskaben“ er udviklet i Tyskland, eller at dens begreb og historie i hvert fald er studeret der. Vender man sig derfor til „Handwörterbuch der Staatswissenschaft“¹⁾, finder man da også ganske rigtigt i forsikringsartiklens afsnit om „Forschung und Lehre“ efter omtalen af den tyske indsats følgende bemærkning: „I udlandet er Tysklands foregangsindsats blevet efterlignet i mange lande såvel med hensyn til dens undervisnings- som til dens forsknings- og publikationsorganer, og andre steder, f. eks. i Frankrig, er efterligning gentagne gange blevet anbefalet fra fremragende side, mens de engelsktalende lande holdt sig fuldstændig udenfor“. Således skrev Alfred Manes, hvis hovedopgave ifølge Der Grosse Brockhaus var udbygningen og organisationen af die Versicherungswissenschaft.

For at yde angelsakserne retfærdighed må man nok indskyde, at der også på den anden side af Atlanterhavet er en pioner-forsikringsprofessor, S. S. Huebner, der næsten er Manes' samtidige, og som nylig fik sin biografi: „The Teacher Who Changed an Industry“²⁾. Videre erindres det endnu, at det engelske Chartered Insurance Institute for et par år siden fyldte 60 under hyldest fra hele verden. Og også i den tyske historieskrivning fremhæves grundlæggelsen af Institute of Actuaries i London i 1849 som en milepæl, selv om man mener, at starten af „Semi-

*) Amanuensis, cand. polit., Forsikringsinstituttet, Handelshøjskolen i København.

1) Bind VIII, s. 630-31. Jena 1928.

2) Mildred F. Stone: The Teacher Who Changed an Industry. Homewood, Ill. 1960.

Om forsikrings- og risikoproblemer.

Af KNUD HANSEN*)

Forsikringsvidenskabens udvikling og interessefelter.

Da man endnu ikke har hørt i Moskva radio, at også denne opfindelse er gjort derovre, vil man på forhånd antage, at „forsikringsvidenskaben“ er udviklet i Tyskland, eller at dens begreb og historie i hvert fald er studeret der. Vender man sig derfor til „Handwörterbuch der Staatswissenschaft“¹⁾, finder man da også ganske rigtigt i forsikringsartiklens afsnit om „Forschung und Lehre“ efter omtalen af den tyske indsats følgende bemærkning: „I udlandet er Tysklands foregangsindsats blevet efterlignet i mange lande såvel med hensyn til dens undervisnings- som til dens forsknings- og publikationsorganer, og andre steder, f. eks. i Frankrig, er efterligning gentagne gange blevet anbefalet fra fremragende side, mens de engelsktalende lande holdt sig fuldstændig udenfor“. Således skrev Alfred Manes, hvis hovedopgave ifølge Der Grosse Brockhaus var udbygningen og organisationen af die Versicherungswissenschaft.

For at yde angelsakserne retfærdighed må man nok indskyde, at der også på den anden side af Atlanterhavet er en pioner-forsikringsprofessor, S. S. Huebner, der næsten er Manes' samtidige, og som nylig fik sin biografi: „The Teacher Who Changed an Industry“²⁾. Videre erindres det endnu, at det engelske Chartered Insurance Institute for et par år siden fyldte 60 under hyldest fra hele verden. Og også i den tyske historieskrivning fremhæves grundlæggelsen af Institute of Actuaries i London i 1849 som en milepæl, selv om man mener, at starten af „Semi-

*) Amanuensis, cand. polit., Forsikringsinstituttet, Handelshøjskolen i København.

1) Bind VIII, s. 630-31. Jena 1928.

2) Mildred F. Stone: The Teacher Who Changed an Industry. Homewood, Ill. 1960.

nar für Versicherungswissenschaft an der Universität Göttingen“ i 1895 var begyndelsen på forsikringsvidenskaben „i ordets tyske betydning“. De organer, der som nævnt blev forbilleder for andre lande, var „Deutscher Verein für Versicherungswissenschaft“ (1899) og „Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft“ (1901)³).

En hovedopgave for tysk forsikringsvidenskab gennem alle seks årtier synes at have været at diskutere, om denne i det hele taget er en videnskab (undertiden: en „enhedsvidenskab“) eller „kun“ en række videnskabsgrene⁴). Efter den ældre, tyske opfattelse var forsikringsvidenskab en slags samlevidenskab, der omfattede videnskabsgrene såsom forsikringsmatematik, forsikringsmedicin, brandingeniørvidenskab og andre naturvidenskabelige discipliner af betydning for den forsikringsmæssige risikobedømmelse samt endelig forsikringsjuraen og dele af økonomien.

Det tjener næppe noget frugtbart formål her at optage en lang diskussion om, hvorvidt forsikringsvidenskab er en selvstændig disciplin eller „blot“ matematik, naturvidenskab, jura og økonomi anvendt på forsikringsproblemer. Eller om forsikringsvidenskaben, som nogle mener, er en hjælpevidenskab for økonomi, fordi dens genstand er et økonomisk fænomen. Der vil formentlig blandt økonomer være enighed om, at risiko, og dermed forsikring, på linie med for eksempel finansiering, produktion og afsætning indebærer store problemer for de enkelte erhvervsvirksomheder, husholdninger og samfundet, og at forsikringsproblemerne derfor som økonomiens andre problemer må kunne gøres til genstand for en økonomisk udforskning, som på langt sigt sikkert vil blive også til praktisk nytte både for forsikringstagerne og for forsikringsgiverne. Med formel ret kunne man hævde, at den forsikringsøkonomiske forskning, hvorved i det følgende simpelthen vil blive forstået økonomisk forskning af forsikringsproblemer, skulle indtage en mere central stilling end den forsikringsjuridiske, -matematiske og -medicinske forskning, idet, som nævnt, forsikringsproblemer af natur er økonomiske, idet der er tale om at yde økonomisk erstatning. Men selv om de andre videnskabsgrene formelt placeres som hjælpediscipliner for forsikringsøkonomien, betyder dette naturligvis ikke, at de fratages

³) Versicherungs-Lexikon. Berlin 1924. Sp. 1457-58.

⁴) Den tidligere diskussion er refereret i Versicherungs-Lexikon, *op. cit.* Nyere bidrag er: Herman Eichler: Versicherungswissenschaft als einheitliche Wissenschaft. *Versicherungswissenschaftliches Archiv*, 1957, s. 219-25, Berlin. Hans Gert Lobscheid: Theoretische und angewandte Versicherungswissenschaft. *Versicherungswissenschaftliches Archiv*, 1959, s. 413-46.

betydning som reelt sideordnede. Historisk set er de endda delvis endog meget ældre end forsikringsøkonomien, der vel endnu må siges at være i sin vorden, ligesom produktiviteten stadig synes at være større inden for hjælpedisciplinerne. Ved et forsøg på fordeling på discipliner ud fra titlerne i fortegnelsen oved tyske „Versicherungswissenschaftliche Dissertationen 1956–58“⁵⁾ er forfatteren således kommet til følgende fordeling:

Medicin	76
Anden naturvidenskab	2
Matematik	3
Statistik	4
Jura	41
Nationaløkonomi	24
Driftsøkonomi	30
Ialt	<u>180</u>

Ved fordelingen er historie, beskrivelse og politik medregnet under nationaløkonomi, mens de enkelte forsikringsformer er medtaget under driftsøkonomi. For at give en fornemmelse af arten af de emner, der er taget op til behandling, vil det formentlig være nødvendigt at give en smagsprøve. Under „Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Fakultät“ ved Kølns universitet, hvor der findes et kendt „Institut für Versicherungswissenschaft“ giver fortegnelsen således bl. a. følgende titler:

- Die Betriebsunterbrechungsversicherung. Ihre internationale Ausgestaltung unter besonderer Berücksichtigung des deutschen Systems und seiner Entwicklungstendenzen.
- Die Versicherungsbedürfnisse der stromerzeugenden Wirtschaft in rheinischen Braunkohlrevier. Eine betriebswirtschaftliche Untersuchung.
- Die Problematik der Nationalisierung des französischen Versicherungswesens. Rechnungslegung und Prüfung der französischen Versicherungsunternehmen im Vergleich zur Regelung in Deutschland.
- Die Altersvorsorge durch die private Lebensversicherung im heutigen Steuersystem der Bundesrepublik.
- Die Altersversorgung des selbständigen Handwerkers.
- Die Exportkreditversicherung, ihre volkswirtschaftliche Bedeutung und Beurteilung. Berufliche und soziale Eingliederung physisch und psychisch behinderter Personen (Rehabilitation) in England, Frankreich, den Niederlanden und den Vereinigten Staaten.
- Die versicherungstechnischen Grundlagen der deutschen privaten Krankheitskostenversicherung. Ein kritischer Überblick.

⁵⁾ *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, 1961, s. 77–87.

Til sammenligning og til yderligere illustration af arten af de emner, der i disse år gøres til genstand for forsikringsøkonomisk forskning, skal endvidere citeres titlerne på 1959-årgangen af amerikanske doktorafhandlinger⁶⁾ (i parentes er angivet det universitet, som gav graden):

Changes in financial structure during the transition of multiple-line insurance (Pennsylvania).

Investment aspects of the variable annuity, 1958-65 (Michigan).

Investment experiences of twenty-five selected fire insurance companies, 1927-1955 (Northwestern).

Consumer credit insurance in Nebraska (Southern California).

The life insurance industry: a study of price policy and its determinants (Mass. Inst. of Tech.).

Regulation of insurance in the United States by the federal government (George Washington).

The investment of trustee pension funds (New York).

Life insurance portfolio selection: an empirical and theoretical investigation (Yale).

Corporate pension funds and their effect on other savings institutions (Syracuse).

Selv om emnevalget i de to gengivne lister naturligvis er noget præget af tilfældigheder, må det vist siges at være ret typisk. Bortset fra, at der i U.S.A. er en speciel interesse for pengeanbringelse og i Tyskland en tilsvarende for socialforsikring, er der en betydelig lighed i emnevalget. Dette vil stadig være tilfældet, hvis man i sammenligningen medtager de emner, der tages op i de „store opgaver“, som skrives af Handelshøjskolens forsikringsstuderende⁷⁾.

Forsikringsforskning ved de nordiske handelshøjskoler.

I fortsættelse af det forsikringsøkonomiske forskningsarbejde, der udføres som diplom- og doktorarhandlinger, er det naturligt at nævne arbejdet på videnskabelige institutter. Disse er endnu forholdsvis unge på forsikringsområdet, i hvert fald i de nordiske lande. Ældst her er Försäkringsbolagens Företagsekonomiska Forskningsnämnd (FFN), der startedes som en sektion af FFI (Företagsekonomiska Forskningsinstitutet) ved Handelshögskolan i Stockholm den 1. januar 1951, mens handelshøjskolerne i København og Bergen oprettede forsikringsinstitutter henholdsvis i 1952 og i 1959. Disse er imidlertid begge one man shows, som hidtil slet ikke har været i stand til at hamle op med den betydelige indsats, som FFN har været i stand til at gøre, fordi man har

⁶⁾ *American Economic Review*, 1959, s. 875-76.

⁷⁾ Se de årlige lister i forsikringspressen, sidst i *Assurandøren*, 28. juni 1961. og *Dansk Forsikrings Tidende*, 17. juli 1961.

fået stillet de nødvendige økonomiske midler til rådighed i form af årlige bevillinger på 130.000 sv. kr. fra de svenske forsikringselskaber.

Grundlaget for FFNs arbejde er arbejdsprogrammer, der aftales for tre år ad gangen imellem samarbejdets to parter, selskaberne og handelshøjskolen. I den første periode indtog informationsservice en lige så fremtrædende rolle som forskning, idet der ialt udsendtes 48 mindre informationsrapporter. Desuden afholdtes tre større konferencer med praktikere om de opgaver, som toges op, nemlig kalkylkonferens, personaladministrativ konferens og frånvarokonferens, som er rapporteret i FFN-skrifterne nr. 1, 2 og 6. Allerede disse emner viser, at vægten blev lagt på virksomhedsproblemer, der ikke er specielle for forsikringsvirksomheder, men som naturligvis behandledes med henblik på forsikring. Det var utvivlsomt værdifuldt i starten at vise, at driftsøkonomiens almindelige resultater kan tilpasses forsikringsvirksomheder, som det skete i publikationer om „Ombudskostnader“ og „FFN-planen. Konto-plan för försäkringsbolagens affärsbokföring“, der begge kunne være til øjeblikkelig praktisk nytte. Efterhånden tog man mere principielle organisations- og kontrolproblemer op, hvilket resulterede i publikationer om „Funktionen kontororganisation – dess plats i företaget“, „Principer för ekonomisk förvaltningskontroll i försäkringsföretag“, „Administration i teori och tillämpning“ og om „Förvaltningskostnaderna i den ekonomiska bedömningen“. Gradvis kom man ind på at behandle mere specielle forsikringsproblemer, hvilket resulterede i arbejder om „Försältningsorganisatoriska problem“ og om „Förtidsannullationer och bestandsvård“.

I indeværende treårsperiode (1960–62) omfatter FFN's program dels en fortsættelse af arbejdet på salgsorganisations- og kontrolområderne, bl. a. en undersøgelse af „Ombudskåren och dess verksamhet“, dels undersøgelser på et nyt område, nemlig kontorautomation, hvor man i en undersøgelse helliger sig den økonomiske bedømmelse, bl. a. i et – spændende – forsøg på kvantitativt at vurdere de forbedrede informationer, mens en anden undersøgelse tager sig af kontorautomationens personale-mæssige, administrative og organisatoriske problemer, en undersøgelse, som iøvrigt på EPA's initiativ udføres komparativt i fem europæiske lande.

Ved de to mindre handelshøjskoleinstitutter i Bergen og København er de mindre resourcer naturligt koncentreret mere om specielle problemer vedrørende forsikring, ja, endog om forsikring i anden potens, idet genforsikring begge steder er et hovedemne. I Bergen har cand. act. Karl Bloch bl. a. mere principielt arbejdet med anvendelse af spil- og

nytteteori⁸⁾, mens denne artikels forfatter har søgt at analysere genforsikringsformerne⁹⁾ som indledning til et forsøg på at opstille enkle, praktisk anvendelige regler for prisfastsættelse m. m.¹⁰⁾. I København er desuden udført en driftsøkonomisk analyse af behovet for nyværdiforsikring og en analyse af problemer vedrørende denne forsikringsudformning¹¹⁾ og desuden en række mindre arbejder bl. a. om forsikringsselskabernes afsætnings-¹²⁾ og investeringsproblemer¹³⁾.

Endelig er der til brug for undervisningen og forskningen på genforsikringsområdet udviklet et „genforsikringsspil“, der har været nyttigt i undervisningen, og som har medført henvendelser om dets anvendelse fra interesserede i 15 lande¹⁴⁾.

Andet forskningsarbejde.

Forsikringsøkonomisk forskningsarbejde udføres naturligvis ikke alene ved universiteter og højskoler, men også i betydeligt omfang af forsikringsbranchens organisationer. Her i Norden er en række værdifulde afhandlinger således fremlagt ved de nordiske kongresser, som hovedbrancherne (liv, brand, ulykke m. v.) afholder med omkring tre års mellemrum. I forbindelse med sidste livsforsikringskongres publiceredes således omkring 1000 sider om værdifasthed, public relations, kombinerede og kollektive forsikringer, forenkling af risikobedømmelse og præ-

⁸⁾ Reciprocal Reinsurance Treaties seen as a Two-person Co-operative Game, *Skandinavisk Aktuarietidskrift*, 1960, s. 29-58. The Utility Concept Applied to the Theory of Insurance, *The Astin Bulletin*, 1961, s. 245-55.

⁹⁾ Genforsikringsformer. Forsikringsinstituttets skrifter. 1. 1956. 98 s.

¹⁰⁾ Kontraktvilkår og maksimering i genforsikring. Forsikringsinstituttets skrifter. 2. 1957. 120 s.

¹¹⁾ Knud Hansen: Nyværdiforsikring. 1955. 119 s.

¹²⁾ Knud Hansen: Nogle betragtninger over forsikringsreklamen med særligt henblik på dens argumentation. *Det danske Marked* 1953, s. 220-33, eller *Nordisk Forsikringstidsskrift* 1954, s. 225-46. Knud Hansen: Forsikringspræmiernes andel af nationalindkomsten siden 1936. *Assurandøren*, 1960, s. 219-31.

¹³⁾ Knud Hansen: Nogle bemærkninger om danske forsikringsselskabers investering i forskellige obligationstyper. *Nordisk Forsikringstidsskrift*, 1959, s. 121-31. Knud Hansen: Skal vi have aktielivsforsikring? *Dansk Forsikrings Tidende*, 1960, s. 201-03.

¹⁴⁾ Knud Hansen: Genforsikringsspillet, et nyt undervisningsmiddel. *Assurandøren*, 1960, s. 709-11. Samme: The Reinsurance Game - A Tool for Education and Research. *The Journal of Insurance*, 1961, s. 11-18. Samme: Økonomispil og deres anvendelse. *Affärsekonomisk Revy*, 1960, s. 109-15.

miedifferentiering og bonusfordeling. Af organisationsarbejder kan nævnes to studiegrupperapporter om „Rationel tilrettelæggelse af genforsikringsarbejdet“ udgivet af Forsikringsselskabernes Planlægningsudvalg (FPU). The Insurance Institute of London har udsendt over 100 „Reports of Advanced study Groups“.

Behov og områder for videre forskning.

En del arbejde, der offentliggøres af organisationer, er vel reelt udført i selskaber. Marcel Grossmann, der er direktør i „Schweizerische Rück“ i Zürich og professor ved Handels-Hochschule St. Gallen, hævder dog, at der i det mindste i de europæiske lande, bortset fra få undtagelser, endnu næppe kan tales om systematisk forskning inden for store eller mellemstore forsikringsselskabers rammer. „Ganske som enhver forsikringsmand anerkender, at den kemiske industri er tvunget til at opretholde forsknings- og udviklingslaboratorier og til at anvende betragtelige midler herpå, således er han, for det meste stiltiende, af den overbevisning, at den slags ting, systematisk drevet, lykkeligvis ikke kommer på tale for forsikrings vedkommende“¹⁵⁾.

Grossmann hævder, at det i fremtiden ikke vil være tilstrækkeligt for de europæiske landes forsikrings erhverv som hidtil at nøjes med en intuitiv tilpasning til ændringer i de ydre vilkår. Han anfører følgende fire grunde hertil:

1) De erhvervsmæssige og sociale vilkår ændres kraftigere end nogenside. Det er utænkeligt, at det ikke også vil påvirke forsikrings erhvervet, som derfor i det mindste må forsøge at undersøge og planlægge den nødvendige tilpasning på forhånd.

2) Den stadige udvidelsesproces inden for socialforsikring og offentlig forsorg vil stadig fjerne eller indskrænke virksomhedsområder. For disse tab må findes erstatning.

3) Som enhver anden erhvervsvirksomhed har også forsikringsselskaberne en legitim trang til at udvide deres forretnings omfang og den dermed opnåede erhvervsmæssige nytte, hvilket kan ske enten ved øget produktion af allerede tilbudte tjenesteydelser, men også gennem udvikling af nye tjenester eller forsikringsmuligheder.

4) Den stadige omkostningsstigning som følge af både fordyrelse af den menneskelige arbejdskraft, men også de høje investeringsomkost-

¹⁵⁾ Besteht für die Versicherungsunternehmung die Notwendigkeit einer systematischen Forschung? *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, 1961, s. 1-14.

ninger ved automatisering gør næsten udvidelse af forretningsmulighederne til en tvingende nødvendighed.

Den uundgåelige indvending, at en forskningsaktivitet som den af Grossmann foreslåede vil blive „ren teori“ uden nytte for praktisk virksomhed, imødegår han selv på forhånd ved at sige, at det nok er muligt, at mange arbejder i et forsikringsselskabs forskningsafdeling kun vil give ingen eller kun teoretisk anvendelige resultater, men der består i det mindste en vis sandsynlighed for, at en virksomhed, som først synes teoretisk, dog også vil give praktisk anvendelige resultater. Den moderne tekniks uhyre opsving ville jo slet ikke have været tænkelig uden en systematisk forskningsvirksomhed, og det kan ikke indses, hvorfor en systematisk, videnskabeligt funderet tankevirksomhed ikke skulle give resultat, når den blev anvendt på forsikringsområdet, som jo hviler på et rationelt, videnskabeligt grundlag. Men naturligvis må forslag fra forskningsafdelingen også på forsikringsområdet prøves med praktikerens skepsis, førend de forsøges omsat til virkelighed.

Forskningsindsatsen på forsikringsområdet kan tage sigte enten på de mere almene problemer inden for virksomhedsledelse, således som de melder sig også på forsikringsområdet eller på de specielle forsikringsproblemer. Selv om det vil være naturligt her at begrænse sig til de sidstnævnte, skal det dog nævnes, at der inden for forsikringsvirksomhed er gode muligheder for udforskning af visse almene problemer. Forsikrings erhvervet har således nogle af de største kontorvirksomheder, der findes. Det amerikanske „Prudential“ har f. eks. ca. 10.000 beskæftigede i sit hovedkontor, hvorfor der da også netop her er foretaget en interessant undersøgelse af personaleledelsesproblemer¹⁶). Forsikringsbranchen er i spidsen med hensyn til kontorautomatisering, hvorfor det er naturligt, at de hermed forbundne problemer netop undersøges i et forsikringsmiljø, jvf. tidligere omtale af FFN's igangværende forskning. Forsikringsbranchen har endelig et større korps af personlige sælgere end nogen anden branche, hvilket blandt andet skaber store problemer m. h. t. sælgerudvælgelse, som er udforsket i en værdifuld finsk undersøgelse¹⁷). Udnyttelsen af dette sælgerkorps skaber dels behov

¹⁶) Productivity, Supervision, and Morale in an Office Situation. Udg. af Survey Research Center, University of Michigan, 1949. Refereret i: Knud Hansen: Ledelsens betydning for personalets effektivitet. *Dansk Forsikrings Tidende*, 1953, s. 320-21.

¹⁷) A. Tuompo: Ett försök at psykologiskt undersöka yrkesdugligheten hos fältmän i sakförsäkringsbranchen. *Nordisk Forsikringstidsskrift*, 1955, s. 151-73.

for empiriske markedsanalyser i sædvanlig forstand¹⁸⁾, dels for en udforskning af forsikringssektorens handlingsparametre, f. eks. elasticiteternes størrelsesorden, som der endnu, såvidt vides, kun har været tilfældige tilløb til.

Blandt de specielle forsikringsproblemer melder sig først spørgsmålet om forsikringens udformning. Kvalitetstilpasningen inden for forsikring er et rent økonomisk problem, fordi der her er tale om en tjenesteydelse af økonomisk art. Selv om det også for andre varers og tjenesteydelsers vedkommende er et økonomisk problem, hvorvidt kvalitetstilpasning skal ske, er selve kvalitetstilpasningen dog et teknisk problem. Men på forsikringsområdet er denne side af problemet altså også økonomisk, og netop på dette område er man i disse år inde i en forholdsvis hurtig udvikling. Mens den mest enkle forsikringsform kun dækker en enkelt genstand imod en enkelt fare på et enkelt forsikringssted, går udviklingen nu imod forsikringer, der er mere og mere kombinerede i den forstand, at flere og flere farer dækkes af samme police. I stedet for at tale om „fareforsikringer“, f. eks. brand- eller tyveriforsikring, taler man nu om „objektforsikringer“, f. eks. familie-, butik- eller landbrugsforsikringer, idet det karakteristiske er blevet ikke den fare, der dækkes imod, men det objekt, der er dækket. Slutstenen på denne udvikling vil være de såkaldte all risk-forsikringer. Tendensen bort fra et enkelt forsikringssted er også udpræget, idet løsøreforsikringen bliver mere og mere „svævende“ eller „flydende“ i den forstand, at de dækker i større omfang end tidligere uden for hjem eller virksomhed. Videre spores der en i branchen stærkt omstridt tendens til at indføre kollektive forsikringer.

Også på livsforsikringsområdet er der en vis gæring med hensyn til selve forsikringsformen. Den klassiske form for livsforsikring, som stadig er langt den mest udbredte i Danmark, er en forsikring, hvorved der udbetales *samme* beløb enten ved død eller på et fastsat, tidligere tidspunkt. Denne form har været let at forstå for forsikringstagerne og menes derfor at have været den letteste for selskaberne at få tegnet. Det må imidlertid erkendes, at forsikringsbehovet kan være vidt forskelligt, og at forsikringstagerne derfor meget vel kan have et legitimt behov for at vælge forskellige beløb til udbetaling enten ved død eller ved opnåelse af den fastsatte alder. Navnlig i Sverige giver man derfor adgang til at fastsætte de to beløb, dødsfalds- og sparebeløbene, som

¹⁸⁾ Hans Michaletz: Marktforschung der Versicherungswirtschaft. Die Aufgabe der Zukunft. Berlin 1959. 144 sider.

man kalder dem, uafhængigt af hinanden på samme forsikring. Også i Danmark bruges i et vist omfang forsikringer, hvorved der udbetales mere, jo tidligere den forsikrede dør. Disse forsikringsformer er en naturlig tilpasning i en tidsalder, hvor stat og arbejdsgivere i stigende omfang tager sig af aldersforsørgelse, hvor pengeværdiens stadige forringelse gør individuel aldersopsparring mindre tillokkende, og hvor omvendt behovet for at sikre børns uddannelse selv i tilfælde af forsørgerens tidlige død gør sig langt stærkere gældende end tidligere.

Mens der i det foregående stadig kun har været tale om en fortsat forskydning i anvendelsen af de klassiske livsforsikringsprincipper, skal man ikke blive overrasket, hvis der inden for en overskuelig fremtid sker et virkeligt radikalt brud i den form, hvorunder livsforsikring hidtil har været drevet. Det grundlæggende dogme for livsforsikring har hidtil været at give forsikringstagerne absolut sikkerhed for et aftalt *nominelt* beløb. Kontrakten lød derfor på en bestemt, nominal forsikringssum, og selskabernes pengeanbringelse skete fortrinsvis i obligationer, der gav størst mulig nominal sikkerhed. Det erkendes imidlertid i stigende omfang, at nominal sikkerhed kun er en narresut, såfremt pengeværdien stadig forringes. Det, man så må søge at sikre forsikringstagerne, er *reel* sikkerhed, d. v. s. værdifasthed, hvilket igen medfører, at pengeanbringelse enten må ske i aktier, fast ejendom og indeksregulerede obligationer, eller at den effektive rente af obligationer med fast nominal sum og forrentning må stige så højt, at den også giver en passende kompensation for faldende pengeværdi. Selv om det ikke kan afvises, at det høje renteniveau siden 1950 måske er udtryk for, at det sidste er ved at ske, er det dog muligt, at voksende konkurrence fra investeringsforeninger, der tilbyder medlemmerne værdifast opsparring, i Danmark som i andre lande kan tvinge forsikringsselskaberne til at tilbyde livsforsikring (kaldet aktielivsforsikring), hvorunder forsikringsfonden anbringes i aktier, og præmier og forsikringssummer løbende reguleres i takt med fondens kursændringer. Aktielivsforsikring er indført i U. S. A. i 1952, i Holland i 1956 og i England i 1957. I Sverige har „Thule“ i marts 1959 søgt om tilladelse til at anvende formen¹⁹⁾.

Vil forsikringsvirksomheden etablere nye virkefelter?

Hvad skadeforsikring angår, er det allerede anført, at udviklingen går i retning af at sammensmelte tidligere enkeltforsikringer til objektforsikringer. I forbindelse hermed kan der også ske udvidelse af dæk-

¹⁹⁾ Se fodnote 13.

ningsområdet, idet en risiko som f. eks. oversvømmelsesfaren kan meddækkes, når alle er tvunget til at tage forsikringen og ikke blot de mest udsatte. I det hele taget kan man ikke sige, at spørgsmålet om, hvad der er forsikringsbart, endnu har fundet sin endelige besvarelse, hverken i teori eller praksis. I forskellige lande arbejder man således med at skabe mulighed for forsikringsmæssig dækning af f. eks. fejlslag i fiskeri (Norge) og dårlige høstresultater (Sverige, U. S. A.), brancher, der som andre former for forsikringer imod naturkatastrofer, rejser særlige problemer, også med hensyn til genforsikring. Selv om der ikke i det enkelte land og inden for den enkelte branche kan opnås jævne resultater fra år til år, således som tilfældet f. eks. er i tyveriforsikring, ser man alligevel hurtigt, at forsikringserhvervet her kan have en mission ved at poole risiko, der ligner almindelig erhvervsmæssig usikkerhed mere, end den ligner klassiske forsikringsrisici som brand og tyveri. Ved at sprede risikoen ud over hele verden via genforsikring og ved at blande den med risiko fra alle mulige andre erhverv og lande bliver byrden ved den nævnte erhvervsmæssige risiko jo meget lettere at bære, end hvis den skal bæres af den enkelte regions fiskere eller landmænd.

Et andet eksempel på, at man er begyndt at forsikre imod en erhvervsmæssig risiko under en form, som forsikringsmænd af den gamle skole vel endnu vil kalde spekulation, er nogle af kreditforsikringens former. Kreditforsikring er utvivlsomt verden over i meget kraftig ekspansion. I en engelsk avisnotits i 1953²⁰⁾ oplystes således, at der i England var kreditforsikret over 1200 mill. pund, ligeligt fordelt på tilgodehavender i ind- og udland. Dette var en fordobling på 3 år, for indenlandske tilgodehavenders vedkommende endda næsten en tredobling. Drejer det sig om forsikring af kortfristede, personlige banklån eller af afbetalingskreditter til fastansatte låntagere, må man vel stadig regne med, at tabene indtræffer tilfældigt fordelt, men sammenlagt nogenlunde forudberegneligt, således som tilfældet er i brandforsikring. Men moderne kreditforsikring er jo f. eks. også eksportkreditforsikring, hvis forløb kan afhænge af politiske forhold i fjerne lande, eller forsikring af lån mod et yderligt pant i fast ejendom. I Danmark giver sparekasserne og foreløbigt et af realkreditinstitutterne lån op til 85 % af den godkendte anskaffelsessum, idet der i forskellige forsikringselskaber er tegnet forsikring imod tab på den del af lånet, som det pågældende pengeinstitut ikke selv må bære risiko på i henhold til gældende lovgivning. Gennem disse arrangementer løser pengeinstitutter

²⁰⁾ *The Recorder Weekly*, 12. december 1953.

og forsikringsselskaber utvivlsomt i fællesskab en opgave for låntagerne, og dermed for samfundet, idet de indfører „ordnede forhold“ på en del af kapitalmarkedet, der knap var så „gennemsigtigt“, som rimeligt var. Men det kan jo ikke nægtes, at de pågældende forsikringsselskaber påtager sig en almindelig konjunkturmæssig risiko, som tidligere ikke ansås for at være forsikringsbar. De mænd, som i 1863 og 1864 stiftede to af de pågældende selskaber, havde næppe tænkt sig, at deres arvtagere skulle indlade sig på den slags. Men hvis, som man må antage, genforsikringen er i orden, kan der næppe siges at være noget i vejen for, at man i begrænset udstrækning påtager sig risiko som den nævnte. Til sammenligning kan blot erindres, at selskaberne på anden måde, f. eks. ved atomkatastrofer eller flyulykker, kan pådrage sig tab på flere hundrede millioner kroner ved een begivenhed. Og endelig kan det tilføjes, at forsikringsselskaberne allerede i betydeligt omfang som aktieejere bærer almindelig erhvervsmæssig risiko. De engelske selskaber har således over 20 % af deres midler anbragt i aktier, og udviklingen går samme vej i andre lande, omend i vekslende tempo.

Hvis det er rigtigt, at forsikringserhvervet er på vej til at blive – eller har mulighed for at blive – risikobærer for erhvervslivet i et helt andet omfang og på en principielt set anden måde end tidligere, nemlig som bærer af almindelig erhvervsmæssig risiko og ikke blot forsikringsmæssig risiko i gammeldags forstand, rejser dette naturligvis store problemer både for forsikringsselskaberne og for de forsikringskøbende erhvervsvirksomheder. Disse problemer kan ikke uddybes her. De vil imidlertid falde i to kategorier. Dels vil der blive tale om forsikrings-tekniske problemer i klassisk forstand, altså vedrørende forsikringsformer og -betingelser, klassifikation i faregrupper og tarifiering. Dels vil der blive tale om „risikøkonomiske“ problemer, altså en mere systematisk afvejning end hidtil af risiko og risikovederlag²¹).

Risikoledelse som kommende ledelsesfunktion.

For så vidt angår de risikøkonomiske problemer, synes der at være igangsat en udvikling, der gør dette problemkompleks til fælles interesseområde for forsikringsøkonomer og de mere alment interesserede erhvervsøkonomer, specielt måske de, der arbejder med decisionsteori, som jo netop i den sidste halve snes år har vist en stærkt stigende interesse for at opstille normer for rationel handlen under usikkerhed.

²¹) Knud Hansen: Risiko og risikovederlag. Forelæsning ved Handelshøjskolens årsfest 1959. Trykt i højskolens beretning 1958-59, s. 7-15.

Fra forsikringsøkonomisk side synes der at være et tomrum imellem Willett's²²⁾ og Pfeffer's²³⁾ to arbejder i 1901 og 1956, men i den sidste „Presidential Address“ ved de amerikanske forsikringsprofessorers årsmøde blev der givet en stærk tilskyndelse til nu at bygge videre, og det blev oplyst, at de første resultater fra en arbejdsgruppe om „økonomi og forsikring“ snart ville blive forelagt²⁴⁾. Det bør iøvrigt bemærkes, at interessen for vekselvirkningen mellem forsikring og „moderviden-skaben“ (økonomien) kan have flere motiver. Hos nogle spores således en frygt for, at forsikring vil have vanskeligt ved at bevare sin plads i akademiske studieplaner, hvis faget stort set kun er en beskrivelse af en bestemt erhvervsteknik i stil med f. eks. omtale af transportvæsenets teknik. Det gælder derfor om at placere sig helt inde i det centrale problemkompleks, hvori risiko og usikkerhed indgår som et vigtigt element.

Forfatteren af denne artikel har imidlertid den opfattelse, at den omtalte forskydning i forsikringsøkonomernes interessefelt slet ikke behøver at motiveres af akademisk forfængelighed, men at den er sagligt velmotiveret. Det er på tide, at man i den almindelige driftsøkonomi erstatter den traditionelle målsætningsforudsætning (gevinstmaksimering *uanset* den hermed forbundne usikkerhed) med en realistisk problemstilling, hvorved gevinstforventningen (og dens spredning) og den dermed forbundne usikkerhed betragtes i sammenhæng. Mest renlivet forekommer denne problemstilling naturligvis i forsikringsvirksomheder, som simpelthen ikke har anden opgave – bortset fra livsforsikringsvirksomheders opsparingsforvaltende funktion – end at overtage risiko imod en passende gevinstforventning. Derfor er det rimeligt at forvente, at forsikringsøkonomer vil kunne medvirke, også når det drejer sig om udforskningen af sammenhæng imellem risiko og risikovederlag i andre virksomheder.

Tendensen i retning af at gøre „risikoledeelse“ til en central funktion i erhvervsvirksomheden på samme måde som f. eks. finansiering, produktion, lagerledelse og afsætning kan spores på forskellige måde. „The American Association of University Teachers of Insurance“ tog ved

²²⁾ Allan H. Willett: *The Economic Theory of Risk and Insurance*. New York 1901. Genoptrykt 1951 (Philadelphia) for The S. S. Huebner Foundation for Insurance Education.

²³⁾ Irving Pfeffer: *Insurance and Economic Theory*. Udgivet for The S. S. Huebner Foundation for Insurance Education. Homewood, Illinois, 1956.

²⁴⁾ *Journal of Insurance*, March, 1961, s. 1-5.

sidste årsmøde navneforandring til „The American Risk and Insurance Association“, således at man derved ligestiller sig med tilsvarende foreninger, der helliger sig Finance, Marketing m. m. „Risk Management“ er ved at vinde indpas som fag i College-planer, og selv om der i første omgang reelt stort set kun er tale om en navneforandring fra „Insurance“, er tendensen tydelig. På samme måde er „the insurance managers“ rundt om i de store forsikringskøbende virksomheder ved at blive til „the risk managers“.

Endnu er der kun tale om svage tilløb. Men måske er det alligevel blevet til noget, når dette tidsskrift skal fejre de næste 25 år.